

GEOGRAFIA I HISTÒRIA VALENCIANES

1. Presentació.

La matèria de Geografia i Història valencianes té com a objecte l'explicació d'aquells processos tant en una dimensió espacial com temporal que han configurat la realitat social valenciana al llarg del temps en els aspectes específics propis que la diferencien d'altres realitats d'àmbit més ampli, amb les quals també és necessari establir relacions.

El plantejament didàctic general de la matèria s'enfoca a l'adquisició d'elements que permeten a l'alumnat involucrar-se críticament en la construcció de la societat en la qual viuen, la qual cosa implica una reflexió que ha de secundar-se en els marcs teòrics que aporten les disciplines històrica i geogràfica en tant que ajuden a informar l'actuació sobre la realitat. La Geografia i la Història de la Comunitat Valenciana poden contribuir a enriquir la reflexió i el coneixement d'altres disciplines, aprofundint en l'explicació dels processos espacials i històrics mitjançant la comparació, la diferenciació o la relació amb processos més amplis, que facen intel·ligibles aquells altres que tenen lloc en l'àmbit més restringit al qual es refereix aquesta matèria. Això farà que puguen valorar-se millor aquells aspectes que identifiquen la societat valenciana actual en contextos més amplis sense perdre de vista la contribució que el coneixement d'aquest context puga aportar a la comprensió i explicació. Tot això no fa sinó subratllar el caràcter propedèutic d'aquesta matèria.

Respecte de l'etapa d'Educació Secundària Obligatòria i la matèria Geografia i Història, la matèria Geografia i Història valencianes suposa un progrés en el coneixement de la realitat social immediata de l'alumnat, en la societat en la qual viu i de la qual participa. Aquesta matèria comporta aprofundir en l'estudi de processos socials complexos en una escala més pròxima, local fins i tot, a partir d'instruments d'anàlisi de les disciplines geogràfica i històrica que permeten a l'alumnat ampliar el coneixement de la realitat social pròpia per a comprometre's i involucrar-se en la seua millora. Aquesta progressió, al costat de la reflexió sobre el propi coneixement que aporten la Geografia i la Història, confereixen a aquesta matèria un important valor educatiu i una sòlida formació intel·lectual.

Per l'estreta vinculació amb la competència ciutadana, la matèria Geografia i Història valencianes contribueix als objectius del Batxillerat referits a consolidar una maduresa personal que permeta actuar de manera respectuosa, conèixer les realitats de la societat valenciana contemporània, analitzar i valorar críticament les desigualtats existents, exercir la ciutadania democràtica i manifestar una actitud responsable i compromesa en la lluita contra el canvi climàtic i en la defensa del desenvolupament sostenible. Igualment, el recurs constant a les habilitats lingüístiques de comprensió i expressió afavorirà afermar hàbits de lectura, estudi i disciplina, dominar l'expressió oral i escrita, accedir als coneixements científics i tecnològics fonamentals i afermar l'esperit emprenedor amb actituds de creativitat.

Igualment, la matèria Geografia i Història valencianes contribueix al desenvolupament de les competències clau i a enfrontar els desafiaments del segle XXI per part de l'alumnat al final del Batxillerat. Respecte a les competències clau, connecta amb les competències en comunicació lingüística, matemàtica i en ciència, tecnologia i enginyeria, personal, social i d'aprendre a aprendre, ciutadana i en consciència i expressió culturals. Pel que fa als reptes del segle XXI, l'estudi de la geografia física, humana i econòmica de la Comunitat Valenciana, així com l'anàlisi de l'evolució de la societat valenciana en el temps, es relacionen amb el respecte al medi ambient i la consecució dels objectius de desenvolupament sostenible, i igualment amb el compromís ciutadà en l'àmbit local i global, la valoració de la diversitat personal i cultural, la confiança en el coneixement com a motor del desenvolupament, el compromís davant les situacions d'inequitat i exclusió, i la resolució pacífica dels conflictes.

Respecte a la contextualització en els principis pedagògics de la LOMLOE, la matèria es connecta amb la capacitat d'aprendre per si mateix, treballar en equip i aplicar els mètodes d'investigació apropiats, i incorpora la perspectiva de gènere. Així mateix, estimula l'interés i hàbit

de lectura, i la capacitat d'expressar-se bé en públic. En aquest sentit, es té també en compte la incorporació de les alternatives organitzatives i metodològiques i les mesures d'atenció a la diversitat per a l'alumnat que les necessita en el disseny de les situacions d'aprenentatge.

La matèria Geografia i Història valencianes s'estructura sobre la base de huit competències específiques vinculades al desenvolupament de les competències clau. Cadascuna d'aquestes competències específiques s'enuncia i es descriu, incloent la contribució pròpia al final del Batxillerat en la doble vessant de competències clau i d'afrontament dels desafiaments del segle XXI. A continuació, s'inclouen els sabers bàsics de la matèria, agrupats en cinc blocs, posteriorment, les propostes per al disseny de situacions d'aprenentatge i es conclou amb els criteris d'avaluació.

Els sabers bàsics es presenten organitzats en quatre blocs. El primer, Mètodes i Tècniques de Geografia i Història, inclou sabers procedimentals propis de la Geografia i Història, i transversals a la resta de blocs. Els blocs segon i tercer tracten, respectivament, de la Geografia i la Història de la Comunitat Valenciana, integrant sabers factuais, conceptuals i procedimentals, mentre que el quart bloc, Valors Cívics i Compromís Ciutadà, conté sabers que constitueixen una reflexió ètica sobre els problemes i perspectives que ha d'afrontar la societat valenciana i que dona sentit a aquesta matèria; la finalitat d'aquesta és l'adquisició de valors i actituds transversals que contribuiran al desenvolupament d'una consciència cívica responsable.

2. Competències específiques.

2.1. Competència específica 1.

Cercar, identificar i seleccionar la informació referent a fets històrics, geogràfics i artístics de la Comunitat Valenciana a partir de diferents fonts documentals, realitzant-ne un tractament correcte quant a investigació, classificació, recollida, organització, crítica i respecte.

2.1.1. Descripció de la competència.

La cerca, identificació i selecció de la informació són els passos bàsics que hem de donar per a poder accedir al coneixement. Les ciències socials es nodreixen de les fonts documentals per a assegurar que les conclusions són fruit d'una investigació científica. Els treballs de recerca en el camp de la Història, la Geografia o la Història de l'Art es basen en el tractament de les fonts que realitzen els investigadors i les investigadores. L'alumnat ha d'estar familiaritzat amb aquest mètode científic per a comprendre que tota aportació científica naix del tractament correcte de les fonts. L'actualitat planteja multitud de reptes relacionats amb aquesta competència i la converteix en fonamental. Conèixer, usar i interpretar la informació afavoreix el desenvolupament de l'esperit crític en l'alumnat i el dota de les eines necessàries per a poder enfrontar-se als desafiaments que ens planteja el món digital i les noves tecnologies. L'era de la hiperinformació ens obliga a plantejar una competència que tinga en compte aquesta circumstància i ajude l'alumnat en la seua avaluació.

L'alumnat hauria de ser capaç de buscar i identificar recursos informatius tant digitals com no digitals, utilitzant per a això diverses fonts d'informació (escrites, gràfiques, audiovisuals, artístiques i altres).

Aquesta competència contribueix a l'adquisició i el desenvolupament de les competències clau en comunicació lingüística, digital, personal, social i d'aprendre a aprendre, i en consciència i expressió culturals. Així mateix, connecta amb els reptes del segle XXI, contribuint a enfortir la confiança en el coneixement com a motor del desenvolupament, perquè ajuda a entendre la realitat per a desenvolupar-s'hi amb autonomia, desplegant habilitats que permeten continuar aprenent al llarg de la vida; i promou l'aprofitament ètic i responsable de la cultura digital, afavorint el desenvolupament d'una nova alfabetització relacionada amb les TIC i amb les noves tecnologies.

En síntesi, mitjançant l'adquisició i desenvolupament d'aquesta competència específica s'espera que l'alumnat siga capaç de realitzar cerques d'informació, seleccionant la més rellevant per a l'explicació dels processos històrics, geogràfics i artístics de la Comunitat Valenciana, i contrastant-ne la veracitat.

2.2. Competència específica 2.

Descriure la diversitat natural de la Comunitat València i confrontar-la amb el context peninsular i europeu a través de les característiques pròpies de relleu, clima, hidrografia i biodiversitat.

2.2.1. Descripció de la competència.

Per la seua situació geogràfica en l'est peninsular, les dimensions i la disposició territorial costanera i longitudinal, la Comunitat Valenciana registra tres variants de l'ecosistema mediterrani: el mediterrani marítim, el mediterrani continental i el semiàrid. La descripció dels trets geomorfològics, climàtics, vegetals i hídrics d'aquests ecosistemes ens permet caracteritzar l'espai geogràfic de la Comunitat Valenciana i entendre'n la naturalesa sistèmica, revelant alhora en termes de condicionants, inconvenients i avantatges el que representa per als grups humans que l'habiten.

Aquesta diversitat natural posseeix a més una dimensió sociocultural rellevant, perquè el paisatge, correlat visual dels territoris i ecosistemes, constitueix el referent bàsic de la percepció que genera vincles i sentiments de pertinença a un o diversos llocs que, al seu torn, són un dels elements fonamentals en la construcció de les identitats col·lectives.

D'altra banda, la confrontació dels trets distintius de relleu, clima, hidrografia i biodiversitat de la Comunitat Valenciana amb els del seu context geogràfic, a escala peninsular i europea, facilita la comprensió de la diversitat i les peculiaritats, pròpies i alienes, respecte de la resta de territoris que constitueixen el marc de referència en què s'enquadra la Comunitat Valenciana.

Aquesta competència contribueix a les competències clau en comunicació lingüística i en matemàtica, ciència, tecnologia i enginyeria. Es relacionen també amb els reptes del segle XXI de respecte al medi ambient, perquè implica la comprensió del medi ambient com a sistema, el compromís ciutadà en l'àmbit local i global, la confiança en el coneixement com a motor del desenvolupament, i pel que suposa d'enteniment de la realitat i el progrés d'habilitats per a continuar aprenent; igualment es vincula a la valoració personal i cultural, pel que implica en l'aprenentatge de diferents concepcions i relacions culturals i personals amb els territoris.

En resum, el desenvolupament d'aquesta competència habilitarà l'alumnat per a explicar el territori que constitueix la Comunitat Valenciana en les característiques naturals fonamentals pròpies, contrastant-les amb el context peninsular i europeu, i vinculant-les a les concepcions identitàries dels grups humans que els ocupen.

2.3. Competència específica 3.

Descriure, explicar i comparar les interaccions entre els grups socials que al llarg de la història han ocupat el territori de la Comunitat Valenciana, la utilització de l'espai geogràfic i l'aprofitament dels recursos naturals, així com la relació que això té amb les esferes econòmica, social, política i mediambiental.

2.3.1. Descripció de la competència.

La descripció, explicació i comparació de les interaccions entre els grups humans i el medi natural s'aborden a través d'un conjunt de caracteritzacions significatives de la geografia de la Comunitat Valenciana, concretament la dualitat entre litoral/interior o pla/muntanya i les peculiaritats climàtiques, distingides aquestes últimes per posseir un factor de risc notable. L'una

i les altres han condicionat la interacció amb grups humans que han poblat el territori valencià, generant respostes diferents segons el nivell d'evolució tècnica i cultural de cada societat.

El resultat de la interacció entre naturalesa i població ha sigut la conformació d'un territori els límits del qual han estat sotmesos en l'esdevenidor històric, en funció del diferent aprofitament i ocupació de l'espai geogràfic, el valor del qual ha canviat depenent dels interessos dels diversos grups socials i de les funcions que li han assignat. En conseqüència, els grups socials són el principal agent dels canvis espacials i aquests, al seu torn, repercuteixen en les esferes econòmica, social, política i mediambiental d'aqueixos grups humans.

Aquesta competència específica enllaça amb les competències clau matemàtica, ciència, tecnologia i enginyeria, en consciència i expressió culturals, en ciutadana, i en personal, social i d'aprendre a aprendre. Pel que fa als reptes del segle XXI, aquesta competència posa el focus en el compromís ciutadà en l'àmbit local i global, la valoració de la diversitat personal i cultural, el respecte al medi ambient, el compromís davant situacions d'inequitat i exclusió, l'acceptació i maneig de la incertesa, i la confiança en el coneixement com a motor de desenvolupament.

2.4. Competència específica 4.

Identificar i analitzar els trets i factors que fan de la Comunitat Valenciana una realitat social i cultural diferenciada en relació a marcs històrics i geogràfics més amplis, reconeixent i valorant les actuacions democràtiques de tolerància i respecte.

2.4.1. Descripció de la competència.

Com tota comunitat política i social, la Comunitat Valenciana és el resultat d'una suma de processos històrics, socials i culturals que la diferencien d'altres comunitats i constitueixen la identitat col·lectiva pròpia.

La identitat valenciana es configura en relació amb un conjunt de trets i herències comunes, entre els quals destaca la història comuna que parteix del sorgiment del Regne de València, dotat d'institucions polítiques pròpies i integrat des de la seua fundació en el context medieval occidental. L'evolució d'aquesta entitat política ha estat marcada per una progressiva incorporació a les institucions de la Monarquia hispànica i de l'estat liberal espanyol fins a l'actualitat. Tot plegat, no obstant això, no ha impedit la preservació i recuperació de les formes culturals pròpies al llarg dels segles. No menys significatives són altres característiques identitàries com els mitjans d'accés als recursos naturals i les formes econòmiques, la peculiaritat lingüística, el riquíssim patrimoni natural i cultural valencià, material i immaterial, o la dualitat ètnica inicial, suprimida durant l'Edat Moderna, però que va deixar una profunda petjada en aspectes territorials, lingüístics i culturals.

Partint de la realitat valenciana actual, l'alumnat hauria de ser capaç de reconèixer i analitzar de manera crítica aquests processos històrics de construcció identitària, per a determinar els que s'han caracteritzat per una major inclusió i tolerància, diferenciar-los d'aquells que s'han desenvolupat per mitjà de l'exclusió o la intolerància, i desenvolupar així actituds de valoració dels primers i rebuig dels segons.

Aquesta competència s'orienta al fet que l'alumnat adquirisca els coneixements i les habilitats necessàries per a identificar i explicar històricament els trets identitàris propis que defineixen la Comunitat Valenciana com una entitat política, social i cultural diferenciada, però també amb trets en comú respecte del context espanyol, europeu i global. Igualment, s'espera que contribuïsca a desenvolupar actituds d'estima de la pròpia herència cultural, així com de tolerància i respecte cap a altres cultures i cosmovisions.

Aquesta competència assisteix l'alumnat en l'adquisició de les competències clau ciutadana i en consciència i expressió culturals. D'una banda, l'hauria d'habilitar per a l'anàlisi crítica de la pròpia identitat i per a la comprensió dels seus orígens, al mateix temps que li hauria de permetre formar judicis propis i argumentats sobre l'expressió i comunicació d'aquesta

identitat, i mantindre relacions de tolerància respecte a altres identitats per al foment de la cohesió social. D'altra banda, l'estudi dels trets històrics i culturals valencians hauria de fomentar en l'alumnat un millor coneixement i estima del valor social del patrimoni més pròxim, i capacitar-lo per a l'anàlisi autònoma i el gaudi de les especificitats naturals i culturals de la Comunitat Valenciana, i per a expressar de manera creativa i oberta les opinions pròpies.

2.5. Competència específica 5.

Descriure i contextualitzar en el temps i l'espai els processos, fets i esdeveniments històrics més rellevants de la Comunitat Valenciana, identificant i explicant referents de l'evolució cap a la societat actual i valorant-ne la diversitat.

2.5.1. Descripció de la competència.

Descriure i contextualitzar els fets i processos de la història valenciana i determinar la relació d'aquesta amb el present requereix, en primer lloc, la identificació i anàlisi a partir del recurs a fonts històriques diverses tant digitals com analògiques, així com del coneixement dels conceptes i mètodes bàsics de la ciència històrica, apresos en l'etapa educativa anterior. La informació obtinguda a partir d'aquest treball permetrà a l'alumnat articular un relat coherent, raonat i cronològicament ordenat sobre l'origen de les principals característiques i problemes que afecten la societat, economia, cultura i sistema polític de l'actual Comunitat Valenciana.

Establir vincles de causalitat entre els fets i processos del passat i les grans qüestions que afecten en l'actualitat la Comunitat Valenciana requereix la identificació d'uns fets i processos històrics com a causes i conseqüències d'uns altres. Serà necessària també la classificació de les causes segons l'àmbit, la durada en el temps i la importància relativa, així com una correcta contextualització de les actuacions de les persones en el passat, tenint en compte que van actuar condicionades per entorns, expectatives i escales de valors diferents als de l'actualitat.

Per al desenvolupament d'aquesta competència s'analitzarà principalment el període posterior a la fundació del regne medieval de València en el segle XIII i, amb una major profunditat, el període postforal i l'època contemporània.

Acabat el curs, l'alumnat hauria de reconèixer i ser capaç d'explicar les relacions de canvi i permanència, causalitat i interrelació en l'espai i en el temps entre els principals successos i processos històrics de la història de la Comunitat Valenciana i les grans qüestions del present, analitzant-ne les conseqüències geogràfiques, polítiques, econòmiques, socials o culturals. Alhora, l'estudi de contextos històrics diferents a l'actual però que s'hi relacionen, permet un millor coneixement i valoració de la pluralitat social i cultural de l'entorn vital, afavoreix la comprensió de la riquesa que suposa la diversitat i promou actituds democràtiques, obertes a la convivència i tolerants amb la diferència.

Aquesta competència es relaciona amb les competències clau de comunicació lingüística i ciutadana. Per mitjà de l'accés a fonts d'informació i de la construcció de síntesis històriques sobre el passat i sobre la relació d'aquest amb el present, l'alumnat hauria d'exercitar la competència en comprensió i interpretació crítica de textos, i en expressió oral i escrita amb coherència, correcció i adequació. D'altra banda, el reconeixement de les repercussions dels fets i processos del passat sobre el present fonamenta l'actuació en societat des de la ciutadania responsable i una participació activa en la vida social i política, ja que compta amb un coneixement més informat dels fets i problemes del present en el seu entorn més immediat.

2.6. Competència específica 6.

Identificar el patrimoni cultural i natural de la Comunitat Valenciana, participant en l'elaboració i difusió de propostes que afavorisquen la preservació i valoració, i incloent-hi específicament elements vinculats amb la memòria democràtica.

2.6.1. Descripció de la competència.

El patrimoni cultural i natural la Comunitat Valenciana constitueix un llegat que transmetem de generació en generació, convertint-se en un bé social comú que ens identifica com a societat en un món globalitzat. Aquesta competència ofereix a l'alumnat la possibilitat de descobrir el nostre patrimoni en tota la riquesa i diversitat, geogràfica, històrica i artística, incloent entre els seus elements tots aquells que tenen a veure amb la memòria democràtica del poble valencià, afavorint-ne la preservació per a les generacions futures i contribuint també al seu gaudi i valoració. Al mateix temps, fomentarà l'estima per la diversitat patrimonial mundial des d'una actitud més tolerant amb societats diferents a la pròpia.

Aquesta competència connecta amb les competències clau en comunicació lingüística, en personal, social i d'aprendre a aprendre, en ciutadana i en consciència i expressió culturals. Es relaciona també amb els reptes del segle XXI de respecte al medi ambient, ja que implica la presa de consciència dels problemes mediambientals; també es relaciona amb la valoració de la diversitat personal i cultural, perquè implica mobilitzar l'interés per conèixer diferents cultures, i finalment amb el compromís ciutadà en l'àmbit local i global, ja que ajuda a sentir-se part d'un projecte col·lectiu.

En síntesi, mitjançant l'adquisició i desenvolupament d'aquesta competència específica, s'espera que l'alumnat siga capaç d'elaborar propostes de conservació i difusió del patrimoni valencià, així com que adquirisca un coneixement sobre el fet patrimonial i les diferents categories de la seua protecció i el porte a valorar el patrimoni natural i cultural que l'envolta.

2.7. Competència específica 7.

Analitzar i explicar els canvis i permanències dels diferents grups socials en la societat valenciana, investigant-ne les aportacions als processos històrics, i adoptant una posició crítica enfront de les situacions de desigualtat i discriminació, així com una actitud proactiva sobre la consecució de la igualtat efectiva entre homes i dones.

2.7.1. Descripció de la competència.

Aquesta competència està orientada a l'estudi històric de la diversitat i evolució de la societat valenciana, incloent-hi tots els sectors i components, des de les elits polítiques, econòmiques i culturals de cada període, passant per les classes treballadores, fins als sectors més desafavorits o minoritzats per raó d'origen, cultura o gènere.

L'alumnat hauria de ser capaç, en primer lloc, de reconèixer i explicar els trets que permeten caracteritzar els grups socials que històricament s'han donat en l'actual territori de la Comunitat Valenciana, segons l'accés a la riquesa, la posició social, les condicions de vida, les mentalitats, els costums i l'accés a la cultura. En segon lloc, hauria d'analitzar les diferents formes històriques d'organització social en el territori valencià, des del feudalisme fins a la societat de classes i la societat de masses, valorant les repercussions de cada sistema sobre la vida de les persones i les situacions de discriminació o de foment de la igualtat d'oportunitats provocades en cada cas. En tercer lloc, hauria de ser capaç d'analitzar els principals conflictes i moviments socials que s'han donat històricament en l'àmbit territorial, investigar-ne les causes, valorar el paper exercit per cada sector social, i reflexionar i debatre sobre la contribució a la millora de les condicions de vida i treball de les persones.

El desenvolupament d'aquesta competència s'enfocarà tenint en compte que la historiografia tradicional ha minimitzat la presència de les dones en la història, per la qual cosa és necessari fer un triple esforç: per a la inclusió de referents femenins en camps com la filosofia, la política, la ciència o l'art; per a la superació per part de l'alumnat dels estereotips de gènere que s'han aplicat a les dones al llarg del temps; i per al coneixement efectiu de l'aparició, el desenvolupament i els assoliments dels moviments feministes en l'àmbit valencià.

L'alumnat hauria d'identificar i incorporar al relat històric propi les característiques de les diferents estructures socials que s'han donat al llarg de la història en l'actual territori valencià, i ser capaç d'explicar les dinàmiques que han marcat l'evolució cap a la societat actual. Així mateix, hauria d'estar capacitada per a reflexionar críticament sobre situacions d'injustícia, inequitat i desigualtat que s'han donat en el passat i que es donen en el present en l'entorn més pròxim, i s'hauria de mostrar compromés amb el respecte cap a aquells sectors històricament minoritzats que encara hui necessiten ser visibilitzats, valorats i defensats.

Aquesta competència específica es relaciona amb la competència clau ciutadana. Proporciona a l'alumnat coneixements, habilitats i recursos per a la comprensió crítica de la societat en la qual viu i de la dimensió social i ciutadana de la identitat pròpia. Paral·lelament, fomenta el compromís amb la cohesió social, el respecte per la diversitat i la consecució de la igualtat efectiva entre homes i dones, així com el rebuig a la violència de gènere i totes les formes de discriminació i violència.

2.8. Competència específica 8.

Participar en la realització i exposició de treballs que analitzen, contrasten i integren informacions de fonts fiables i diverses sobre problemes rellevants de la Comunitat Valenciana, des d'una perspectiva crítica i fonamentada en els coneixements històrics i geogràfics.

2.8.1. Descripció de la competència.

La participació i exposició de treballs que aborden problemes rellevants de la Comunitat Valenciana des d'una perspectiva crítica suposa l'aplicació d'una àmplia gamma de sabers geogràfics i històrics, i d'altres disciplines, així com capacitats de cerca d'informació, anàlisi i elaboració de conclusions. D'altra banda, encara que aquesta competència no descarta que els treballs puguen ser individuals, la utilització de l'infinitiu "participar" l'orienta clarament cap als projectes grupals col·laboratius. Aquest tipus de treballs comporta, a més de les capacitats esmentades, habilitats socials com ara arribar a consensos sobre la planificació i organització de la tasca i l'argumentació en el debat sobre anàlisis i propostes. D'altra banda, el fet que l'objecte del treball siga els problemes més rellevants de l'actual Comunitat Valenciana promou la implicació personal i el compromís cívic amb la societat més pròxima.

El desenvolupament de les actuacions i capacitats que componen aquesta competència específica (planificar, proposar solucions, treball en equip, compromís cívic) implica la reflexió sobre les possibilitats pròpies i limitacions de partida, i el que l'aprenentatge pot aportar per a incrementar-les i superar-les. El fet de detallar-les implica l'exposició i difusió argumentada, i possibilita sotmetre-les a debat i contrastar-les amb altres opinions que enriqueixen o critiquen les propostes.

Quant a les contribucions d'aquesta competència específica a l'adquisició i desenvolupament de les competències clau, les més significatives són les relatives a les competències en comunicació lingüística, en ciutadana, en consciència i expressió culturals, i en personal, social i d'aprendre a aprendre. Referent als reptes del segle XXI, impulsa el respecte al medi ambient, el compromís ciutadà en àmbit local i global, la confiança en el coneixement com a motor de desenvolupament, el consum responsable, la valoració de la diversitat personal i cultural, i el compromís davant situacions d'inequitat i exclusió.

En definitiva, mitjançant l'adquisició i el desenvolupament d'aquesta competència, l'alumnat hauria de ser capaç de treballar en equip per a identificar i abordar els principals problemes socials de la Comunitat Valenciana, comproment-se i reflexionant sobre la importància de l'autoaprenentatge com a procés permanent.

3. Sabers bàsics.

La geografia i la història aporten coneixement sobre l'evolució en el temps i en l'espai de les societats humanes. Cal tindre en compte que les competències específiques de la matèria

aborden l'origen i comprensió de les grans qüestions socials, polítiques, econòmiques i mediambientals de la Comunitat Valenciana, la cerca i el tractament de la informació en ciències socials i humanitats, el compromís cívic i ètic amb la democràcia i els valors de la convivència, la inclusió i el respecte a la diferència i, finalment, el patrimoni cultural i natural.

En aquest sentit, el criteri fonamental ha sigut seleccionar els sabers bàsics en funció de la seua capacitat per a afavorir la comprensió de l'origen i configuració de l'actual Comunitat Valenciana. S'han prioritzat, així, sabers que refereixen a processos de rellevància més que a fets puntuals, tractats des d'un enfocament multicausal que aprofundeix en les dimensions política, econòmica, social i cultural. Convé destacar la importància atorgada en la selecció als sabers que, encara que tinguen un caràcter dominant de tipus conceptual, presenten també una dimensió rellevant de naturalesa procedimental, actitudinal o axiològica.

Així mateix, s'ha prioritzat, com a criteri complementari, l'elecció de sabers que posen de manifest connexions rellevants entre l'escala local, la Comunitat Valenciana, i una altra més global però pròxima, Espanya i Europa, amb la finalitat d'afavorir la rellevància dels aprenentatges. De la mateixa manera, s'ha donat prioritat a sabers relatius a la realitat social i cultural de l'alumnat, així com als que fomenten l'esperit crític, el compromís ètic i permeten afrontar els desafiaments del segle XXI i el desenvolupament cívic. Finalment, s'ha donat un major pes als sabers referits a l'època postforal i contemporània, donada l'especial rellevància d'aquest període per a la comprensió de l'actual Comunitat Valenciana, encara que sense deixar de banda l'atenció als orígens històrics de la nostra societat.

Els sabers bàsics recullen aquesta concepció de la matèria, prioritzant aquells processos que confereixen singularitat a la realitat valenciana, sense que això impedisca establir les relacions oportunes amb processos comuns en àmbits i escales més amplis.

Així, el primer dels blocs referits als aspectes metodològics s'integrarà en el desenvolupament de la resta dels blocs de sabers. Està orientat a fomentar l'adquisició d'habilitats per a la cerca i contrast d'informació útil i veraç entre fonts diverses, així com per a l'aplicació dels mètodes d'investigació més adequats davant les preguntes que puguen formular-se, i afavorir el desenvolupament d'habilitats d'aprenentatge autònom.

El segon bloc està dedicat a la geografia física, humana i econòmica de la Comunitat Valenciana. Aquests sabers mostren el procés de conformació del territori valencià, així com el seu ús i aprofitament pels grups humans.

Els sabers bàsics del tercer bloc, referits a processos històrics, no han de ser entesos exclusivament en el sentit d'una història lineal i progressiva cap a la societat actual, sinó que hi preval el criteri de la rellevància dels processos històrics seleccionats per a explicar millor la singularitat i l'origen dels principals reptes i problemes que concerneixen la societat, l'economia, la cultura i el sistema polític de la realitat valenciana actual. Es pretén així afavorir el desenvolupament de la consciència històrica de l'alumnat, facilitant que es plantegen preguntes sobre el present en el seu entorn més pròxim i pugua resoldre-les millor i formar el criteri propi a partir del coneixement del passat.

3.1. Bloc 1. Mètodes i tècniques de Geografia i Història.

Transversal a totes les CE.

- Tipus i característiques de problemes i hipòtesis de treball referits a qüestions geogràfiques o històriques.
- Elements i factors que configuren els processos socials abordats des de la Geografia i la Història. Procediments i instruments d'anàlisi.
- Fonts i material geogràfic i historiogràfic. Estratègies de cerca, identificació i anàlisi.
- Elaboració de síntesis geogràfiques i històriques, utilitzant diversos codis per a l'elaboració i comunicació de síntesis geogràfiques i històrica: verbal, cartogràfic, gràfic i estadístic.

3.2. Bloc 2. Geografia de la Comunitat Valenciana.

CE1, CE2, CE3, CE4, CE8.

Subbloc de sabers bàsics.

3.2.1. El medi físic i el poblament.

- Caracterització del medi físic de la Comunitat Valenciana.
- La configuració del territori de la Comunitat Valenciana.
- Distribució i característiques de la població. Comportaments i tendències demogràfiques.
- L'espai rural i l'espai urbà de la Comunitat Valenciana.

Subbloc de sabers bàsics.

3.2.2. Territori, recursos, riscos i desequilibris

- Els espais dels sectors econòmics.
- Desequilibris socioeconòmics i espacials.
- Problemes i riscos mediambientals.
- Principals compromisos i polítiques de protecció, conservació i recuperació. El patrimoni natural.
- Dificultats de vertebració territorial de la Comunitat Valenciana i respecte al seu context nacional i europeu.

<p>3.3. Bloc 3. Història de la Comunitat Valenciana.</p> <p>CE1, CE5, CE6, CE7, CE8.</p>
<p>Subbloc de sabers bàsics.</p> <p>3.3.1. Prehistòria i Antiguitat del territori valencià.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Prehistòria i primeres societats urbanes: l'herència mediterrània. • La romanització. • L'ocupació musulmana. • La societat andalusina en vespres de la conquesta.
<p>Subbloc de sabers bàsics.</p> <p>3.3.2. El Regne foral de València</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Conquesta, repoblació i creació institucional del Regne de València. • La societat feudal valenciana. • L'esplendor econòmica i cultural del segle XV. • La integració en la Monarquia hispànica: Germanies, neoforalisme i bandolerisme. • La crisi cultural i econòmica del segle XVII.
<p>Subbloc de sabers bàsics.</p> <p>3.3.3. La València postforal i contemporània.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Guerra de Successió i pèrdua dels furs. • L'expansió econòmica i demogràfica del segle XVIII. • La Il·lustració valenciana. • Les lluites antisenyorials i la crisi de l'Antic Règim. • La Guerra d'Independència. • La dinàmica del canvi: de l'ascens del liberalisme a la crisi del sistema. La formació de la burgesia valenciana. • Transformacions del capitalisme: el camp i la indústria. La integració en el mercat mundial. • La formació de la classe obrera valenciana. Republicanisme i valencianisme polític. La consolidació de la cultura burgesa. • Modernització política i social: la II República. • La Guerra Civil i la dictadura franquista. • La recuperació democràtica i la institucionalització de l'autonomia. • El desenvolupament econòmic i el canvi social. Predomini industrial i crisi de l'agricultura. • La Memòria Democràtica de la Comunitat Valenciana. • Els moviments feministes i els nous moviments socials en l'àmbit valencià.

3.4. Bloc 4. Valors cívics i compromís ciutadà.

Transversal a totes les CE.

- El patrimoni cultural i llegat artístic, local i de la Comunitat Valenciana.
- Compromís amb els drets i normes de la Declaració Universal dels Drets Humans.
- Mesures per a l'assoliment dels Objectius de Desenvolupament Sostenible.
- Consciència i memòria democràtica.
- La ciutadania global i els principis de l'uropeisme.
- La igualtat efectiva entre homes i dones.
- Estratègies de prevenció de la manipulació de la informació i de la desinformació.
- La importància de les institucions internacionals i la cultura de la pau.

4. Situacions d'aprenentatge.

Aquesta matèria aborda l'estudi de la Comunitat Valenciana, l'entitat política administrativa autònoma en la qual habita l'alumnat, a través de la combinació de dues disciplines acadèmiques caracteritzades per l'enfocament crític i humanístic, i de gran arrelament docent. Les competències específiques contribueixen al desenvolupament de les competències clau i dels objectius del Batxillerat, tot mobilitzant multitud de sabers referits a les qüestions socials més rellevants de la Comunitat Valenciana des de la perspectiva de la Geografia i la Història, facilitant la comprensió de la relació entre el local i el global. A més, totes dues disciplines, en tant que pertanyents a les humanitats i les ciències socials, estan estretament vinculades amb els valors humanístics i, en conseqüència, contribueixen a promoure posicionaments ètics clars sobre els desafiaments del segle XXI, com el compromís ciutadà en l'àmbit local i global, la valoració de la diversitat personal i cultural, el compromís davant situacions d'inequitat i exclusió, la resolució pacífica dels conflictes, l'acceptació i maneig de la incertesa, el respecte al medi ambient o el compromís amb la preservació de l'herència social que suposa el patrimoni en les seues múltiples tipologies.

Les situacions d'aprenentatge són aquells aspectes rellevants que s'haurien de tindre en compte en la pràctica docent d'aquesta matèria. Posen en relació les competències específiques de l'assignatura amb metodologies didàctiques i contextos d'aprenentatge desitjables. Com a marc general de les situacions d'aprenentatge, amb l'objectiu d'aconseguir la diversitat d'interessos i necessitats de l'alumnat, s'incorporaren els principis del disseny universal d'aprenentatge, assegurant que no existeixen barreres que impedisquen l'accessibilitat física, cognitiva, sensorial i emocional per a garantir-ne la participació i aprenentatge. Tenint en compte també que l'alumnat aconsegueix un grau de pensament abstracte avançat respecte de l'etapa anterior, el disseny de les situacions d'aprenentatge ha de realitzar-se d'acord amb uns criteris didàctics clars que afavorisquen l'adquisició de les competències.

La construcció significativa d'aprenentatges constitueix el principi rector, de manera que l'alumnat ha de partir dels aprenentatges de l'etapa obligatòria, en concret de la matèria de Geografia i Història. El caràcter explicatiu i integrador de la Geografia i la Història suposa mobilitzar també un altre tipus de sabers, siguen de disciplines afins com l'Economia, l'Antropologia, la Filosofia, la Geologia o la Biologia, siguen aprenentatges provinents de l'experiència personal de l'alumnat, a més relacionant així els uns amb els altres i afavorint la interdisciplinarietat.

A partir d'aquesta mobilització de sabers, es plantegen situacions d'aprenentatge de diversos tipus. Una situació d'aprenentatge desitjable seria l'elaboració de treballs de recerca, ja

que engloben la utilització de metodologies i tècniques pròpies de la Geografia i la Història en la cerca, anàlisi i interpretació de la informació, la concreció de resultats, la redacció i exposició o difusió dels treballs. Entre les tècniques, cal destacar les de tecnologies de la informació geogràfica, eines corrents en l'actual investigació geogràfica i de gran potencial didàctic; les cerques en bases de dades d'arxius i a les biblioteques i hemeroteques; o les tècniques normatives de citació i reconeixement. Aquesta situació constitueix, a més, una oportunitat per a generar aprenentatges de diversa mena de manera autònoma, i també per a la reflexió personal tant sobre les qüestions investigades com sobre el propi procés d'aprenentatge.

Eixir fora de l'aula constitueix una situació d'aprenentatge pràcticament ineludible. És l'ocasió d'observar directament els sabers teòrics i d'aplicar sobre el terreny, experimentant o afermant sabers procedimentals, contrastant-los al seu torn amb l'experiència pròpia. El patrimoni, cultural i natural, i el paisatge, natural o humanitzat són objectes amb un enorme potencial didàctic per a aquestes situacions d'aprenentatge.

Els debats argumentats sobre qüestions rellevants serien una altra situació d'aprenentatge desitjable. Els debats no sols afavoreixen la generació d'aprenentatges conceptuals i procedimentals, sinó també els posicionaments ètics i el compromís cívic, de la mateixa manera que les destreses necessàries per a exposar i defensar els diferents arguments contribueixen al desenvolupament del pensament crític i informat. A més, les qüestions que s'hi debaten impliquen la mobilització d'aprenentatges previs i permeten integrar les experiències personals i les vivències compartides, establint els vincles pertinents amb les competències específiques.

Una variant dels debats consisteix en el plantejament de solucions i alternatives a les problemàtiques més importants de la Comunitat Valenciana. Aquestes situacions d'aprenentatge suposen mobilitzar aprenentatges previs, però també posar en marxa destreses com la creativitat, el pensament alternatiu per a dissenyar solucions, concretar resultats, planificar i redactar com es portaran a terme. Impliquen l'alumnat amb el que ocorre en el seu entorn pròxim, el local, i el comprometen des del punt de vista global.

També seria convenient introduir l'autoavaluació de l'alumnat com a espai específic en les situacions d'aprenentatge. Reflexionar sobre l'après, sobre el procés d'ensenyament i aprenentatge i el seu resultat, ajuda l'alumnat a conèixer-se com a aprenents i, en definitiva, a madurar. L'autoavaluació inclou, a més, la coavaluació entre alumnat i professorat, amb la qual cosa la reflexió s'amplia a tot el procés d'ensenyament i aprenentatge.

Respecte a les metodologies didàctiques més aconsellables per a assolir les competències específiques, cal esmentar l'aprenentatge cooperatiu, l'aprenentatge basat en projectes, l'aprenentatge basat en problemes, la indagació col·lectiva, l'estudi en profunditat de casos, l'aprenentatge dialògic i els jocs de rol, per esmentar-ne algunes. Aquestes metodologies prioritzen els processos de treball en equip i l'aprenentatge col·laboratiu, afavoreixen la motivació, l'autonomia i la reflexió, i estan orientades a connectar amb les experiències individuals de l'alumnat dins i fora de l'institut. El treball en equip suposa una oportunitat per a ampliar referents i explorar els matisos que proporciona la multiplicitat de mirades i respostes a reptes que són comuns. A més, no exclouen l'aprenentatge individual, sinó que el potencien, al mateix temps que afavoreixen l'adquisició i desenvolupament de sabers competencials, així com el diàleg democràtic i la formació d'una consciència ciutadana.

5. Criteris d'avaluació.

5.1. Competència específica 1.

Cercar, identificar i seleccionar la informació referent a fets històrics, geogràfics i artístics de la Comunitat Valenciana a partir de diferents fonts documentals, realitzant un tractament correcte quant a la investigació, la classificació, la recollida, l'organització, la crítica i el respecte.

- 5.1.1. Buscar informació en fonts documentals tant digitals com no digitals que resulten d'interés per a conèixer aspectes geogràfics, històrics i artístics de la Comunitat Valenciana.
- 5.1.2. Identificar i seleccionar la informació més rellevant que ajude a explicar els diferents processos històrics, geogràfics i artístics que podem trobar en àmbit territorial de la Comunitat Valenciana.
- 5.1.3. Contrastar la informació continguda en les fonts documentals i utilitzar la informació oferida per institucions i organismes oficials.

5.2. Competència específica 2.

Descriure la diversitat natural de la Comunitat Valenciana, i confrontar-la amb el context peninsular i europeu a través de les característiques de relleu, clima, hidrografia i biodiversitat.

- 5.2.1. Localitzar i identificar en mapes les principals regions naturals, geomorfològiques i bioclimàtiques de la Comunitat Valenciana, la Península Ibèrica i resta d'Europa.
- 5.2.2. Descriure i explicar l'espai geogràfic de la Comunitat Valenciana, com a sistema compost de subsistemes abiòtics, biòtics i l'acció antròpica, interrelacionats entre si.
- 5.2.3. Descriure sintèticament la diversitat de les regions naturals de la Península Ibèrica, a través de les característiques més destacades de relleu, clima, hidrografia i biodiversitat.
- 5.2.4. Descriure sintèticament la diversitat natural de les principals regions naturals d'Europa, a través de les característiques més destacades de relleu, clima, hidrografia i biodiversitat.
- 5.2.5. Confrontar les característiques de relleu, clima, hidrografia i biodiversitat de les regions naturals de la Península Ibèrica amb les del context europeu.

5.3. Competència específica 3.

Descriure, explicar i comparar les interaccions entre els grups socials que al llarg de la història han ocupat el territori de la Comunitat Valenciana, la utilització de l'espai geogràfic i l'aprofitament dels recursos naturals, així com la relació que això té amb les esferes econòmica, social, política i mediambiental.

- 5.3.1. Identificar i localitzar en un mapa les principals zones d'ocupació humana de la Comunitat Valenciana, i relacionar-les amb l'aprofitament dels recursos naturals i la utilització de l'espai.
- 5.3.2. Descriure i explicar sintèticament les interaccions més rellevants entre els grups socials contemporanis que ocupen el territori de la Comunitat Valenciana, en relació amb l'aprofitament dels recursos naturals i la utilització de l'espai geogràfic.
- 5.3.3. Identificar i explicar les principals repercussions de l'aprofitament dels recursos naturals i de la utilització de l'espai geogràfic per part dels grups socials contemporanis que ocupen el territori de la Comunitat Valenciana.
- 5.3.4. Comparar i contrastar les principals repercussions econòmiques, socials, polítiques i mediambientals, derivades de l'aprofitament dels recursos i la utilització de l'espai per part dels grups socials contemporanis que ocupen el territori de la Comunitat Valenciana.

5.3.5. Identificar i descriure les repercussions històriques més rellevants derivades de l'aprofitament dels recursos naturals i de la utilització de l'espai geogràfic del territori de la Comunitat Valenciana.

5.4. Competència específica 4.

Identificar i analitzar els trets i factors que fan de la Comunitat Valenciana una realitat social i cultural diferenciada, en relació a marcs històrics i geogràfics més amplis, reconeixent i valorant les actuacions democràtiques de tolerància i respecte.

5.4.1. Identificar i descriure els trets geogràfics, històrics, socials, lingüístics, culturals i patrimonials que permeten reconèixer la Comunitat Valenciana com a realitat social amb identitat pròpia.

5.4.2. Explicar l'origen de les principals característiques que defineixen la Comunitat Valenciana com una realitat social amb identitat pròpia.

5.4.3. Detectar i valorar les actituds de tolerància i respecte en la construcció històrica de la identitat pròpia de la Comunitat Valenciana.

5.4.4. Identificar les situacions històriques d'intolerància i exclusió en l'espai valencià, i debatre sobre les seues causes i repercussions.

5.4.5. Adoptar i manifestar actituds de tolerància i respecte cap a la diversitat social i cultural en l'anàlisi de situacions problemàtiques i conflictives, i formular propostes per a abordar-les.

5.5. Competència específica 5. Criteris d'avaluació

Descriure i contextualitzar en el temps i l'espai els processos, fets i esdeveniments històrics més rellevants de la Comunitat Valenciana, tot identificant i explicant referents de l'evolució cap a la societat actual i valorant-ne la diversitat.

5.5.1. Construir relats històrics descriptius i explicatius sobre els fets, processos i personatges més rellevants de la història de la Comunitat Valenciana.

5.5.2. Explicar les connexions de causa i efecte entre els fets i processos més rellevants de la història de la Comunitat Valenciana i les qüestions polítiques, econòmiques, socials i culturals més destacades del present.

5.5.3. Analitzar críticament i extraure informació rellevant i veraç referida a la història i el present de la Comunitat Valenciana a partir de fonts tant primàries com secundàries.

5.5.4. Reconèixer la diversitat de la Comunitat Valenciana al llarg de la història i en el present, apreciand-la com una font de riquesa social i cultural.

5.6. Competència específica 6.

CE6. Identificar el patrimoni cultural i natural de la Comunitat Valenciana, participant en l'elaboració i difusió de propostes que n'afavorisquen la preservació i valoració, i incloent-hi específicament elements vinculats amb la memòria democràtica.

5.6.1. Identificar les característiques dels elements patrimonials valencians, relacionant-los amb estils artístics, època històrica i entorn geogràfic.

5.6.2. Elaborar i exposar propostes que contribuïsquen a la preservació i difusió del patrimoni valencià.

5.6.3. Definir les categories de protecció del patrimoni cultural i natural de la Comunitat Valenciana.

5.6.4. Valorar el patrimoni cultural i natural de la Comunitat Valenciana com a part fonamental dels atractius turístics del territori.

5.7. Competència específica 7.

Analitzar i explicar els canvis i permanències dels diferents grups socials en la societat valenciana, investigant les seues aportacions als processos històrics i adoptant una posició crítica enfront de les situacions de desigualtat i discriminació, així com una actitud proactiva sobre la consecució de la igualtat efectiva entre homes i dones.

5.7.1. Identificar, analitzar i explicar la diversitat i la conflictivitat social en els principals processos de canvi històric en l'àmbit valencià.

5.7.2. Identificar, analitzar i explicar l'aportació dels grups socials als principals processos de canvi històric a la Comunitat Valenciana.

5.7.3. Identificar les desigualtats socials i altres situacions de discriminació de col·lectius socials en la història de la Comunitat Valenciana i adoptar una posició crítica cap a elles.

5.7.4. Manifestar una actitud proactiva cap a la igualtat efectiva entre homes i dones i de compromís amb la prevenció de la violència de gènere.

5.8. Competència específica 8. Criteris d'avaluació

Participar en la realització i exposició de treballs que analitzen, contrasten i integren informacions de fonts fiables i diverses sobre problemes rellevants de la Comunitat Valenciana, des d'una perspectiva crítica i fonamentada en els coneixements històrics i geogràfics.

5.8.1. Identificar problemes actuals rellevants de la Comunitat Valenciana, susceptibles de ser analitzats des d'una perspectiva crítica i fonamentada en coneixements històrics i geogràfics.

5.8.2. Localitzar i identificar informacions de fonts fiables i diverses, especialment de caràcter històric i geogràfic, per a elaborar treballs individuals i en equip sobre problemes rellevants de la Comunitat Valenciana.

5.8.3. Analitzar, contrastar i integrar informacions de fonts fiables i diverses en treballs individuals i d'equip sobre problemes rellevants de la Comunitat Valenciana.

5.8.4. Participar en l'elaboració i exposició de treballs individuals i d'equip sobre problemes rellevants de la Comunitat Valenciana, des d'una perspectiva crítica i fonamentada en els coneixements històrics i geogràfics.